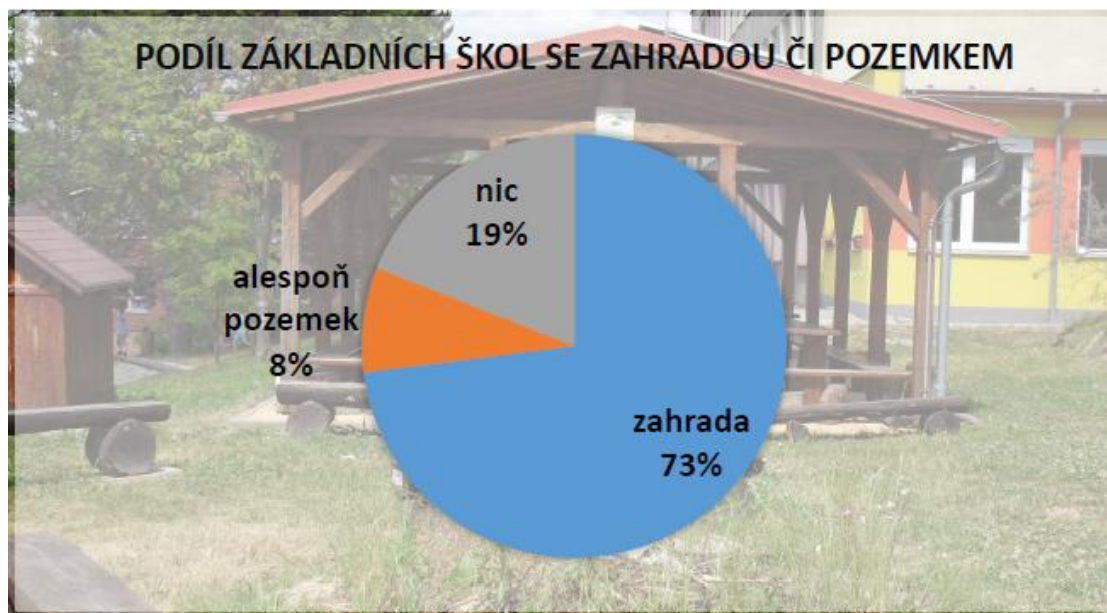

ŠKOLNÍ ZAHRADA, aneb jak využívat školní zahradu

Kolik škol má zahradu? – shrnutí od J. Činčery

Většina škol má kam s dětmi jít.

(Činčera et al., 2017; Vácha, 2015; SSEV Pavučina, 2009)

10 zahradních principů, které předávat učitelům

1. Nejlepší zahrada je **nikdy nedokončená zahrada**, každá nová třída zde může realizovat vlastní aktivity
2. Zahrada **je tu celý rok (nejen když svítí slunko)** – nezapomeňte ji navštěvovat i v zimě
3. Přírodnější i stabilnější jsou zahrady, kde jsou i trochu „divoká“ místa, nejen posekaný trávník
4. Důležité je **předávat dětem zodpovědnost i na zahradě** – při plánování, realizaci i udržování
5. **Nepotřebujete** mít na zahradě **super učebnu**, vyrobte si sami přírodní pomůcky. Využijte naše návody z Učíme se venku: Kde a jak začít (ke stažení brzy na www.ucimesevenku.cz/stahuji) a sdílejte s námi příklady z vaší dobré praxe.
6. Velkou příležitostí jsou **přestávky venku v zahradě**
7. **Školní zahrada je příležitost jak propojit školu a místní komunitu**. Nejúspěšnější jsou místní projekty, které řeší reálné problémy a mají konkrétními výsledky pro komunitu
8. Umožnit dětem zahradu využívat ve výuce, o přestávkách i ve volném čase
9. Využijte **technologie a aplikace**, které vám pomohou bádát na zahradě např.: mikroskop v mobilu - například aplikace např. [Lupa & mikroskop](#) nebo [Lupa \(Zvětšovací sklo\)](#), příklady [ptačích aplikací](#) najdete v článku na blogu UsV
10. Nezapomeňte v květnu na **Měsíc školních zahrad**, který organizuje Nadace Proměny, Chaloupky a Lipka – web, video, plakát o zahradách (budeme mít v Tereze 500 kusů) www.mesicskolnichzahrad.cz

Shrnutí výzkumů PROČ UČIT NA ZAHRADĚ – autor J. Činčera

Proč učit na zahradě

Stravovací návyky a zdraví
(Rickinson, 2004; Blair, 2009; Parmer et al., 2009; Plaka & Skanavis, 2016)

Znalosti o přírodě
(Blair, 2009; Plaka & Skanavis, 2016)

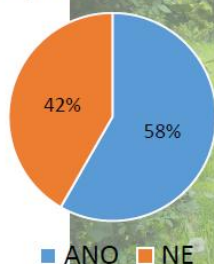
Motivace k učení, chování
(Rickinson, 2004; Ruiz-Gallardo et al., 2013)

Osobnostní posun
(Rickinson, 2004)

Photo by [Benjamin Combs](#) on [Unsplash](#)

Jak využíváme školní zahrady

Mají žáci na Vaší škole možnost chodit o přestávce ven? (N=645)

Umožnit dětem jít ven souvisí s přístupem školy k výuce EV.

(Činčera et al., 2017)

Jak využíváme školní zahrady

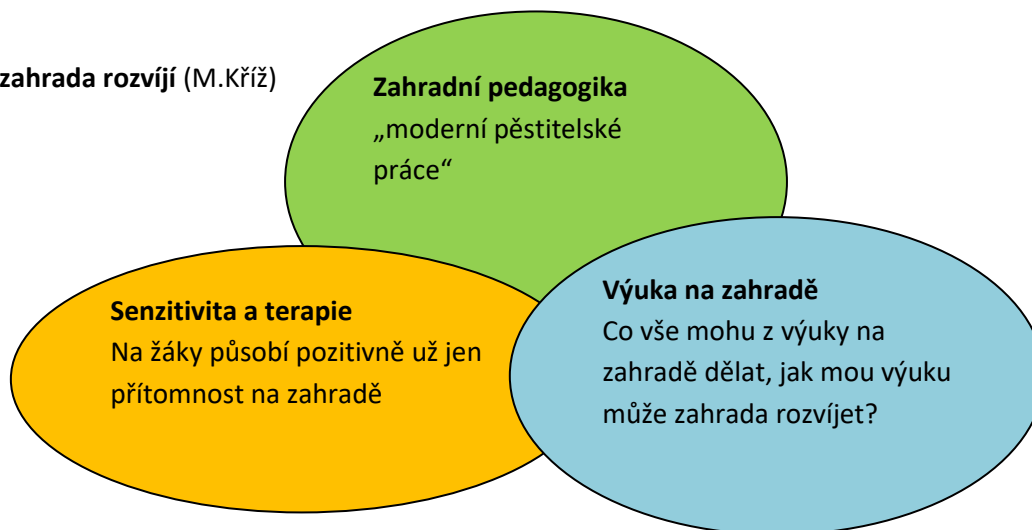

Jen 6% škol využívá přírodní zahrady pro výuku.

(Nadace Karla Komárka Proměny, 2016)

(shrnutí J. Činčera)

Co vše zahrada rozvíjí (M.Kříž)

Doporučené Publikace a metodiky

Nadace proměny – Proměny pro školy (MŠ)

[Web pro školky \(školy\), které chtějí změnit zahradu](#)

[Brožura Jak proměnit zahradu](#)

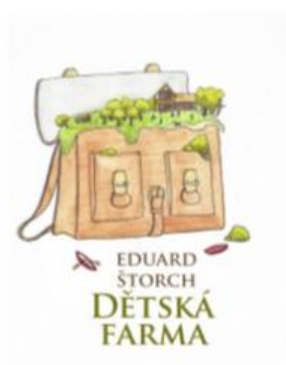
[Školní zahrada a legislativa](#)

[Plakát jak na změnu v zahradě](#)

[Výzkum České děti venku](#)

[Průvodce aktivitami venku](#) – nejen pro Měsíc školních zahrad

Přehled [názorů odborníků na školní zahrady](#)

Chaloupky:

Publikace nejen k zahradě - <https://www.chaloupky.cz/publikace-a-metodiky/>

ZAHRADA, KTERÁ UČÍ - <https://www.chaloupky.cz/zahrada-ktera-uci/>

ŠKOLNÍ ZAHRADA - <https://www.chaloupky.cz/skolni-zahrada-jako-prirodni-ucebna/>

HURÁ Z LAVIC DO PŘÍRODY - <https://www.chaloupky.cz/hura-z-lavic-do-prirody/>

KRAJINA NÁPADŮ - <https://www.chaloupky.cz/krajina-napadu/>

ROK S MRŇATY V PŘÍRODĚ - <https://www.chaloupky.cz/rok-v-priode-s-mrnaty/>

PRAKTICKÁ PÉČE O ŠKOLNÍ ZAHRADU - <https://www.chaloupky.cz/prakticka-pece/>

hra - Přírodní zahrada - <https://www.chaloupky.cz/stan-se-zahradnim-architektem/>

hra - Opuštěné pole - <https://www.chaloupky.cz/opustene-pole/>

klíče a atlasy - <https://www.chaloupky.cz/atlasy-a-klice/> - doporučujeme: Zeleninové semenáčky, Atlas pupenů, Atlas mechorostů, Semenáčky plevelů, Rok v přírodě s mrňaty, Marie Rajnošková a Martin Kříž: Krajina nápadů, podložky s půdními bezobratlými, Hurá z lavic do přírody...3

pomůcky - <https://www.chaloupky.cz/pomucky-k-vyuce/>

Lipka e-shop: <http://www.lipka.cz/e-shop>, doporučujeme: Prostřeno v přírodě, Stromy a keře, ptačí sousedé, Klíče – motýl/housenka, Bezobratlí

Muzeum Říčany

UČÍME V PŘÍRODĚ: <http://www.ricany.cz/org/muzeum/o-muzeu/projekty/probehle-projekty/ucime-v-priode>

(sborník dobré praxe výuky ve školních zahradách a v terénu, Edita Ježková, Kateřina Čiháková) stručná jasná publikace

SPOLEČNĚ ZE ŠKOLY DO PŘÍRODY, Kolegiální podpora v přírodovědné gramotnosti (Muzeum Říčany – publikační činnost) – zatím nešířit – bude se upravovat, je ke stažení - <http://www.ricany.cz/org/muzeum/o-muzeu/publikacni-cinnost>

Další

časopis Školní zahrada – lze se přihlásit k odběru 4x do roka zdarma + dostanete přístup do archivu (vychází i jako součást Bedrníku)

Přírodní zahrady - zajímavá mapa zahradní turistika 2 v 1 v České republice a další informace

Ukázkové přírodní zahrady

TVOŘIVÁ HRA V MŠ – lze si zažádat – polytechnika – jak použít náradí

DĚTI V PERMAKULTUŘE – web nebo sborník aktivit Péče o zemi, péče o lidi, Lusi Alderslowe, Gaye Amus, Denise Deshalies

ARCHITEKTURA DĚTEM: <http://www.architekturadetem.cz/>, sborník konference, Fakulta Architektury ČVUT v Praze, jedná se o hnutí jak zařídit, aby město patřilo dětem, kam vyrazit, pokud nemá škola zahrady **Memorandum Děti a město/ Prostor pro hru**

Ekozahrady – web plný inspirace nejen pro zahradničení

Záhony pro školky - <http://www.zahonyproskolky.cz/>

Obrázkové statistiky zemědělského muzea:

<https://www.nzm.cz/publikace/obrazkove-statistiky>

Legislativa a bezpečnost na zahradě – co a jak certifikovat, nemusí se vše, mohou si vybrat kontrolora [Školní zahrada a legislativa](#)

Hygiena – konzumace výpěstků děti ve školní jídelně :

VÝNOS HLAVNÍHO HYGIENIKA K VYUŽÍVÁNÍ VYPĚSTOVANÉ ZELENINY NA ŠKOLNÍ ZAHRADĚ:

V Praze dne 12. 2. 2016, Č. j. 10289/2016

V provozovnách školního stravování lze k přípravě pokrmů využít výpěstky (ovoce, zeleninu, bylinky) ze školních zahrad/pozemků, pokud bude s těmito produkty nakládáno v souladu s postupy správné hygienické praxe a bude zajištěna jejich sledovatelnost, tzn. bude vedena evidence v rozsahu – druh produktu, množství produktu, místo produktu (školní zahrada), datum odběru a současně bude zajištěno, že uvedené produkty budou čerstvé, mechanicky nepoškozené, bez známek kažení. V případě pěstování bylinek v květináči nelze květináče umístit do prostor stravovacího provozu.

MUDr. Vladimír Valenta, Ph.D.

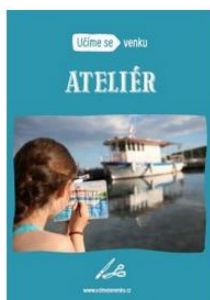
Náměstek ministra a Hlavní hygienik ČR (elektronicky dostupné na [webu UsV](#) dole na stránce)

[Tajemství školy za školou](#) – kapitola o školních zahradách a pozemkům

Jděte ven – video + [pracovní list](#) – jak zapojit rodiče

[Učíme se venku](#) – publikace Kde a jak začít – inspirace z praxe + návody na koutky – laboratoř, dílna, meteostanice
návody jak postavit

Školní zahrada jako přírodní učebna, Dana Křivánková

Video:

[Guide to Starting a School Garden](#) – rady jak začít i na malé zahradě mezi domy, jak vybavit, získat finance

[REAL School Gardens -- Who We Are](#) – video, které ukazuje, jak přínosné je propojit budování zahrady s komunitou i vzděláváním a přípravou učitelů

[How to Start a School Garden](#)

On-line ohlédnutí za konferencí [Zahrada hrou 2018](#)

Výborné [video Davida Dvořáka z pražské ZŠ Arabská](#) o tom proč a jak využívají zahradu a co vše tam dokážou

Garden-Based Learning: [Engaging Students in Their Environment](#)

[Let's Get Raw! Kids Talk School Gardens](#) & Salad Bars | Whole Kids Foundation | Whole Foods Market

[The Edible Schoolyard Yields Seed-to-Table Learning](#) – zahrada, jako centrum učení

Knihy

ZAHRADA: Adam Vojcicki

Zahrada, která učí – publikace z Chaloupek

Školní zahrada, jako učebna – publikace z Lipky

[Dětské hřiště a zahrady v přírodním stylu](#) - MŽP

DĚTSKÁ FARMA: Eduarda Štorcha (Příběh první české školy venku) - ke stažení na www.ucimesevenku.cz/stahuji
- článek o knize zde: <http://www.inovativnivzdelavani.cz/eduard-storch-detska-farma-1929/> vracíme se k vlastní historii)

SLYŠÍŠ, JAK MLUVÍ STROMY: Peter Wohlleben – s pokusy

TOBIÁŠ LOLNESS: Timotheé de Fombelle + [lekce s knihou a jak si vyrobit postavičku Tobíáše](#)

PRŮVODCE NAŠÍ PŘÍRODOU: levné knihy - dobré ilustrace

HRAVOUKA: Tereza Vostradovská (knihy a hra – aplikace do mobilu)

DUBÁNČÍ ROK: Leona Šťastná a Slávek Rydval

KOŘENOVÉ DĚTI: Sibylle von Oliers

MĚSÍČNÍ KVĚTINA: Einar Turkowski

HERBÁŘ PRO DĚTI: Oldřich Růžička – levné knihy – motivace pro vlastní herbář

KOUPACÍ JEZÍRKA: Jiří Sedlák – odborník i praktik

ZAHRADNÍ JEZÍRKA: vydavatelství Vašut

PTÁCI: Nathalie Tordjman, Judith Gueyfier, Julien Norwood – pobytová znamení, kvalitní obrázky

Zelenina z ekozahrady – Jaroslav Svoboda (pokračování knihy Ekozahrady)

ZEMĚPIS HROU : inspirativní aktivity i ven, levné knihy

ZAHRADA ŽIJE: Anita Blahušová – zahrádkaření s dětmi, od maminky

PTAČÍ ZAHRADA: Ornita - školy pro budky a zaznamenávání kolik ptáků a vajíček... i CD

KRMÍME PTÁKY, ALE SPRÁVNĚ: Peter Berthold, Gabriele Mohrová (Kazda)

DÁRKY Z PŘÍRODY (100 nápadů na tvoření s dětmi): Helen Arendtová

KAMENY V PŘÍRODNÍ DÍLNĚ, hrajeme si a tvoříme

s kameny: Andrea Frommherz – skvělé aktivity

KERAMIKA PRO ŽIVOT S PŘÍRODOU: Veronika Tymelová

ČTENÍ, KTERÉ TÁHNE VEN

Knihy plné informací, metodických rad i inspirace

Pomůcky k určování

Určovací klíče a karty do terénu

Příklady knih ven pro hledání odpovědí při badání

Určovací klíče – odkazy

Chaloupky – [Určovací klíče a odkazy](#): Zeleninové semenáčky, Atlas pupenů, Atlas mechorostů, Semenáčky plevelů, Rok v přírodě s mrňaty, Marie Rajnošková a Martin Kříž. Krajina nápadů, podložky s půdními bezobratlými, Hurá z lavic do přírody...3, Chaloupky – starý materiál, sada aktivit + jednoduché určovací klíče, Co se zachytilo na ponožce
Lipka – [e-shop](#): Prostřeno v přírodě, Stromy a keře, ptačí sousedé, Klíče – motýl/housenka, Bezobratlí
Listy – Stiefel (dřeviny, keře)

Co je možné tisknout na semináře – na www.ucimesevenku.cz/stahuji

Fotit zahrady a sdílet s Učíme se venku – sdílení příkladů dobré praxe (ukázky z publikace [Kde a jak začít](#))

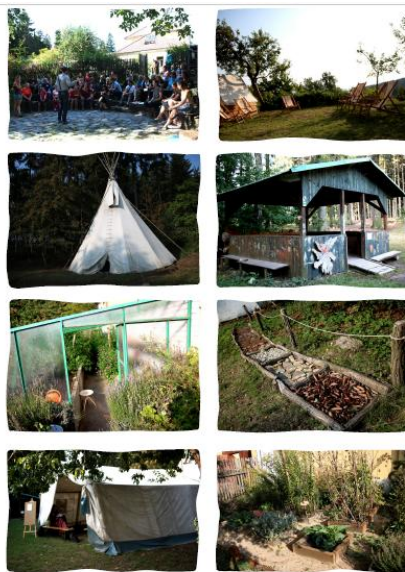
INSPIRACE KDE VENKU OBJEVOVAT, TVŮŘIT, HLEDAT I ŽASNOUT

Škola zahrada M6 Bratislava

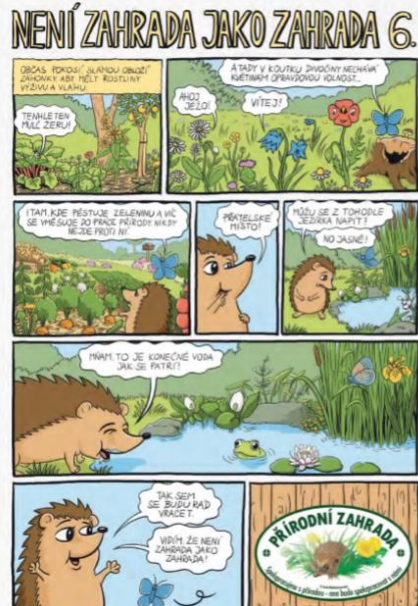
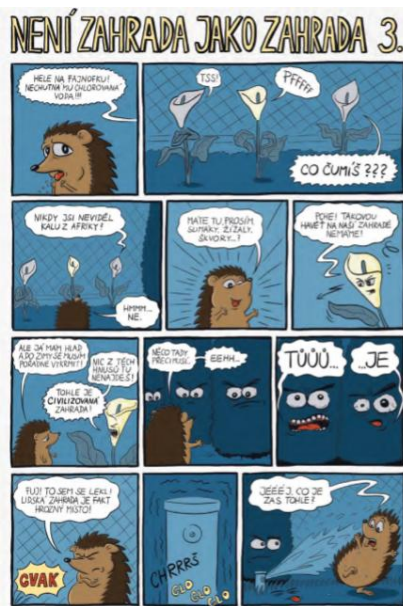
Škola zahrada ZŠ Záhra (foto: učitel ZŠ Záhra)

Školstvo ekologické výchovy – Chrástky Křížice (www.chrastky.cz)

Jak se vyvarovat chybám na zahradě

JAK TO VIDÍ JEŽEK – jak se cítí na přírodní zahradě a jak na posekané

Jan Činčera – výzkum potvrzující, že přírodní zahrada s překážkami je lepší

POZOR

19. - 20.9. - Toulcův Dvůr - konference Učíme venku – Prostor pro propagaci programů na téma

Tipy a inspirace jak se učit venku níže

TIPY NA VYBAVENÍ, ANEB JAK MÁLO VENKU STAČÍ

TIP Z PRAXE

(OD MONKY HOŠKOVÉ ZE ZŠ DOBŘAŠOVA)

Nic pod zástěhu ven nebereme, pokud je potřeba, dětem stačí mísko, ale většinou jsme stejně odle v pohybu a dale, žádné dražší sazení. Podložky na povrch se hodí, ale sešit nám vždy stačí. Občas nám vždy přijdou, co kadinet dot. Nášp už s lup se používají jako dřevěných. Zastřívání hezky, měně je více, esopí neřídíme zřídly.

1 VYBAVENÍ VEN

Běžně stačí: tašky, papíry, podložky, (postrádáky) K bodnutí se hodí vlně nebo bavlněná látky (přes učebnici látky, bavlněná bavlna, bílá látka, síťky, pytlík na vodu a objemy, zábranku oběť) a pomůcky na přípravu pokusů. K tvoření stačí většinou přírodní, někdy se hodí větší papírky, provázky, akvarelky, progressky, vlnovky, mísky na vodu, šedice, případně textilní fany, které dobře mají na přípravu. Ne čtenářské dílny budíme ven kram knih i pododávky.

TIP Z PRAXE

(OD ANDREY TLÁSKALOVÉ ZE ZŠ ZBIROH)

Ven toho příliš nebereme. Na běžné hodiny nám toho stačí málo. Nic speciálního. Pokud máme možnost získat nějaké vybavení, například z některých grantů, oděs se hodí, ale není nutné. Malé kalíšky, mikroskopický vln, brusky, barva na vln, na kov, načechané tabulky, ston Zetřítik či atón nebo esopí slunečníky, velkou varovnickou tabulí, bylinky, neře stápný do jednoho lesa, kamery na geostazky, říše ně dřívěně prcky do zahrady, mezečarování s propojením do učebny fyziky.

2 CO POUŽÍT VENKU MÍSTO TABULE

Provozujeme stromy na kterých se keřítejší papíry či přírodniny. Chodník, teraso, prkna, stěna zahradního domku či jiný povrch vhodný pro psaní křídou. Velké řípané papíry na zdi, ve kterých máme nebo jen pokázané na zemi na větších kámen. Několik využíváme i venkovní tabulí.

3 JAKÁ PROSTŘEDÍ POUŽÍVÁME MÍSTO UČEBNY

— tabulka se stromy, teraso, chodník vlně tabulku
— stůl s lavkami nebo jen Spokky v kružku
— místo, kde jsou vlněné přírodniny (lesický, kamínky, šedky, listy v oválnu stěle)
— stromy, odřezky, slunečníky či jiné přístřešky
— výhledové na různých míst — místa park, potok, les, rybník

TIP Z PRAXE

(OD MONKY OLŠÁKOVÉ ZE ZŠ JANOVIC)

Rádi si venku vystačíme s málem, klob by to takky vlněná tabulí. Ven bereme: krabičky nebo košíčky — využíváme je na sběr přírodnin nebo i na uchování či pro eventurní výstavu, skro řídky košíček není potřeba, vždy se něco najde.

VÁLURNÁ, MÍSTO NEJEN NA VÁLENÍ.

Nezávislé nové vznikající zabudování tvoříme společně s ekologickým a rádky vlněny. Hledat jsme, co s každým místem pod stromy. Zjistit jsme, že Spokky budují dřívě prcké, lavice budují neprádké, a tak jsme stromy řídky pod stromy, nevadí tam kameny, na ně ukládají papíry a papíry přírodniny. Nejvíce jsme napůsili, že to bude jen navně plachta 5 x 4 m, ale myslí jsme zjistit, že pokud uděláme i vyšetření je prostor mnohem větší. Je to sadit, s dětem odpočívání a testovat. Hrad u válurny máme i obousměrnou tabulí.

INSPIRACE NA VYBAVENÍ VEN

Základ se vejde do jednoho pytlíka (taška, papír, podložky A5, rámečky, arvizak, košíčky, lap.)

Několik velikostí a typů rámečků

Počítáčky lze nechat i zavěšené na provázku

Malé válečky

Pracovníky lze využít i zavěšené či kamínky

Některé věci lze využít i při návštěvě vlněny, toky, gurtičky a košíky vlněny. Zastřívání ZŠ ZP Želčice.

10 TIPŮ, JAK SE DOSTAT S TŘÍDOU VEN RYCHLEJI

Z vlastní zkušenosti víme, že je často nejjednodušší. Jak se rychle dostat ven, když máš „hodinu“ má jen 45 minut? Samotný přesun ze třídy, oboustranné, často nevhodné místo, nevhodné a zrušené místo sestavy vlněny a pokračování vlněny hodiny. Jak to zvládnout, aby se cesta ven vlněny jak zvládnout čas, který potřebujeme k přesunu ven? Bylo by skvělé mít venkovní učebnu hned vedle třídy. Stačí by použít vybrané a nahradit by byl stejně rychlý. Na většinu škol nemají učebny takové šedice, a přesto se mnohdy z nich dost s třídou ven pravidelně vlněny. Jak to dělat? Přibližně 10 nápadů podložných zkušeností z praxe: z škol, které nemají ideální podmínky pro učení venku, i na učebny, když hledají cestu ven a musí být tam pravidelně fika přírodniny. Třeba učebny s námi sdílejí tipy, které jim osobně pomáhají s třídou vyjít ven rychleji nebo ne dle čas.

1. VYUŽÍT NEBLÍŽÍ MOŽNÉ OKOLÍ ŠKOLY

Není nutné vlněny s třídou ven daleko od školy. Pro většinu temat nejbližší okolí školy stačí. Chodník před školou je skvělé tabule, strom vede budovy může být rychlé tabulky pro pokus, okolní budovy jsou možná geometrických tvarů a podobně.

2. DOMLUVIT SI S ROZVRHU PRVNÍ HODINU

a využít s dětem ven hned ráno. Odpadne tím zavazání a obědní.

3. DOMLUVIT SI S ROZVRHU NADPRAK POSLEDNÍ HODINU

a načas si jedinou za 34 dní domluvit návrat na hodinu. Vznikne tak dvouhodinová, která dovoluje stavět další čas venku a jen jednou cestu ven a zpět.

4. ZAŘÍDIT SI DVOUHODINOVKU V ROZVRHU

Je to náročnější přípravou, ale na mnoha školách se dvoudenní hodiny osvědčily.

5. JEDNORÁZOVÁ DVOUHODINOVKA V ROZVRHU

Některé učitelé si domluví s kolegy prarozhodnutí před nebo po své hodině. Pokud je to možné, jednorázově tak získáte dvojhodinové čas.

6. DOMLUVIT SE S TŘÍDOU PŘEDEM

Připravte se na třída a školky hodiny venku již na kasa předchozí hodiny. Mělo by upozornit již o přestávce, aby byla na kasa přestávky třída již připravena.

7. SPOLUPRACOVAT S DRUHOU

Domluvit si výpravu ven na zrušené třída esopí pro část dětí s vychozením vlněny. Můžeme prarozhodnutí, pokud, stáří přírodniny využít venku otd. Na to vše se dá smlouvat navzájem ve třídě a prarozhodnutí se vlněny objemy a přírodniny esopí od částí dětí.

8. VYRAZIT NA POUČENÍ ČI CELEBRNÍ VÝLET

Je to podobné, jako když jedete někdo na exkurzi, jen můžete zůstat v nejbližší okolí školy. Připravte si hned několik témát, která chcete s dětem prarozhodnutí. Běžně jednáho doplnění se učebny vlněny, aktivně a zvládnout je kterých pak můžete čerpat a navázat na čas s třídou venku hned několik vyučovacích hodin ve třídě.

9. VYRAZIT VEN PRAVIDELNĚ

Děti si časem vlněny „řídí“ chápání ven. Pokud se výprava ven opakuje, vše jde časem rychleji tam i zpět.

10. UPRAVIT SVÉ PŘEDSTAVY O DÉLCE HODINY

Mnoho učitelů říká, že ven využít pravidelně, občas čas venku se kvůli přesunutí smruše na 20 minut. Vypověď je třeba 20 minut, když děti venku učení baví a jsou jinné zapojení, je často pro učení efektivnější než 45 minut ve třídě.